

Orosz István

Kecskeméti képeslapok

Sárrika néni

Karácsonyra az egész osztály tudott olvasni. Volt, aki szótagolva, úgy, hogy az ujjával követte a szöveget, és akadtak olyanok is, akik némán olvastak, mint a felnőttek igazolványát ellenőrző rendőrök, úgy, hogy nem is látszott rajtuk, hogy olvasnak, láthatatlan vonatokon vándoroltak át a fejükbe a betűk. Az olvasást Sárrika néni tanította. Minden mást ő tanított: rajzolást, számolást, írást, éneklést, tornát, de most csak az olvasásról legyen szó. Szeptemberben azt ígérte, hogy karácsonyra minden gyerek olvas majd. És olvasott. Ottó ütött, talált ötöt. A kecskeméti iskolát hivatalosan így hívták: Zója Utcai Általános Iskola, de úgy emlegették, hogy az árvaház. Az árvaház 1897-től létezett, először Országos Tanítói Árvaház volt a neve, 1926-tól, az alapító igazgató emlékére Faragó Béla Árvaháznak hívták, majd a nagy fordulattól, 1949 őszétől Faragó Béla Népi Kollégiumnak. 1951-től Állami Ságvári Endre Szakérttségis Kollégium, majd Katona József Gimnázium. 1957-ben a szimmetrikus épület egyik szárnyát megkapták az oroszok, vagyis a hazánkban ideiglenesen állomásozó szovjet tisztek gyermekei, a másik oldal újra árvaház lett Országos Nevelőintézet néven, amelyben jutott egy kevés hely a környékbelieknek is. Ők voltak, vagyis mi lettünk a bejárók. Én 1958. szeptember elsejétől. A bentlakóktól abban különböztünk, hogy nem volt egyenruhánk, így rögtön látszott, hogy csak másodrendű polgárai vagyunk az iskolának, a kórusban a hátsó sorokban álltunk. Pedig mennyire vártuk: november hét, április négy, május egy! Természetesen ünnepelnünk kellett az utca névadóját is: Zója Kozmogyenszkáját, a komszomolista partizánlányt, aki Sztálin nevével ajkán halt hősi halált. A Szovjetunió szinte szentként tisztelt hőse lett, magától értetődött, hogy nálunk is egy szent utcáját, Szent Imre herceget nevezzék el róla. (Vajon igazak lennének az Unió felbomlása után terjedő hírek, hogy Zóját nem is a németek ölték meg, hanem ukrán parasztok végeztek vele, megelégedvén, hogy a „fölperszelt föld” nevű sztálini projekt előharcosaként a házaikat gyűjtogattja.) Az utcának nevet adó partizánlánynak persze nem volt köze a nem is oly messze lakó Zója nénihez, anyám iskolájának oroszstanárához, aki oly kedves-szlávosan elnyúló a betűkkel beszélte a magyart. A Czollner téren is egy orosz hölgy tanította az oroszot, a befáslizott lábú, könnyszín szemű, szőke Bokorné, a tantestület legszelídebb tagja, aki bár kitette a lelkét, hogy Puskin nyelvét értsük, de mindezt oly megbocsátó jósággal, mintha a Vörös Hadsereg

minden gaztettét személyesen akarná jóvátenni. Azért a *Ja kwam pisú csivó zse bólét* akár most is felmondanám neki. Hogy kettőjükön kívül mennyi orosz volt még a városban, azt senki sem tudta. Kecskemét az egyik legnagyobb katonaváros volt, a tanácsházán a vízfogyasztásuk alapján próbálták megsaccolni a kontingens nagyságát, 10 ezerre becsülték (60 ezer volt a város lakossága), na de, ha csak két- naponta fürödtek... Úgy emlékszem gyerekkorom Kecskemétjére, hogy belengi a *Krasznaja Moszkva* parfüm különleges illata.

De vissza az árvaházba. Vajon megvannak-e még az előtér hatalmas falfestményei? A tulipános ajtók? És megvan-e Sárika néni? Már akkor ősz volt a haja. A féléves bizonyítványt így írta alá: Dr. Várnagy Mihályné. Amikor a szénszünet után újra kezdődött az iskola, különös könyvekkel lepte meg a jól olvasó diákokat. Nehéz, nagy albumok, sok képpel, még több betűvel. Először persze csak a lányok kaptak könyveket, de április táján már én is hazavihettem egyet. Igaz történetek a magyar szentekről és királyokról. A képekre jól emlékszem, főleg a lovakra és az emberek feje fölött repülő fényes tányérokra. Glória, mondta nagy-mama, amikor megmutattam neki. Ha valamelyikünk kiolvasta a könyvét, Sárika néni kikérdezte, és újat adott. Istenem, mennyi könyve volt!

Bolyongok a világhálón, árverések anyagát böngészem, régi könyvek, katalógusok, levelek. Az egyik tétel: *Czigány Lóránt Angliában működött irodalomtörténész levelezése Várnagy Mihály kecskeméti tanárral az 1961-1965 közötti időszakból. 16 db géppel írt, aláírt és datált levél. Az aukció időpontja, 2009. április 27., hétfő, helyszíne: Hotel Mercure Korona, Budapest, Kecskeméti utca 14. Kikiáltási ár: 8000 Ft, leütési ár: 8000 Ft. Beleolvasok: „Tisztelt Várnagy úr, kellemes meglepetésként ért a Petőfi Népe cikke, amelyből értesültem, hogy Ön régi könyveket gyűjt. Mivel magam is szenvedélyesen gyűjtöm a könyveket, (magyar szépirodalmat angolul és angol útikönyveket Keleteurópáról, illetve Magyarországról) kérem, ne vegye tolokodásnak, hogy ismeretlenül írok Önnek, hanem csupán annak jeléül, hogy szeretnék valakivel kapcsolatba kerülni Magyarországon, akinek ugyanaz a hobbyja (ahogy az angolok mondják), mint az enyém”. Csak az első levél olvasható a weben, de az öt évig tartó levelezés arra utal, hogy sokáig cse-reberéltek könyveket. Sárika néni férjének nem lehetett egyszerű Angliába könyveket küldeni, pláne onnan könyveket kapni, hiszen akkoriban ott a Zója utcai ünnepélyeken még így énekeltünk – jó hangosan, hogy a szovjet oldalon is hallják: „Bér gyilkos hor dákaz an golu rak, ké szitik új raa há boru kat.”*

Június 20-án volt a bizonyítványosztás. Azért tudom ilyen pontosan, mert előttem van a Sárika néni által aláírt jutalomkönyv: Pilinszky János Aranymadara. Még pecsét is van benne, sőt az igazgató, Tóth Ferenc is beírta a nevét. Volt már néhány könyvem, de azokat karácsonyra kaptam, vagy csak úgy. Egy kihajtogatható nagy képes Gulliver, a Micimackó és a Micimackó kuckója Ernest Shepard rajzaival, és a Fúr-fa-rag-ta, amit ráadásul nem is én kaptam, hanem anyu kapott még kislány korában, aztán az enyém lett, vagy inkább csak átkerült az én polcomra. Az Aranymadár volt az első, a legelső könyv, amiért megdolgoztam. Jutalomkönyv: *„Orosz István I. oszt. tanulónak jó magaviselete és kiváló előmenetelért”*. Magvető Könyvkiadó, 1957. Illusztrálta Márkus Anna. Sokan kaptunk könyvet, de mindenki mást. Olvasgatom a meséket, négy van a könyvben, és próbálom megfejtetni, miért épp ezt a könyvet választotta nekem Sárika néni,

vagy miért engem választott a könyvhöz. Mintha valamit előre látott volna. Majd' harminc évvel később filmforgatókönyvet írtam az Aranymadárból, és Keresztes Dórával együtt rajzfilmet csináltunk belőle. A hangfelvételnél vettem észre (Vándorfi Laci kecskeméti, majd később Veszprémbe került színész barátomat kértem meg a narrációra), hogy ellenőrzésül nem kell felütnöm az ölemben tartott könyvet, fejből tudom a hosszú verset. Aztán megint eltelt pár évtized, 2006-ban felhívtak az Osiris Kiadótól, lenne-e kedvem illusztrálni Pilinszky meséit. Ugyanazokat, amelyek abban a Sárika néni-féle könyvben voltak. Nem akartam hinni a fülemnek. Naná, mondtam, amikor végre meg bírtam szólalni, hogyne lenne kedvem, de miért nem a Márkus Anna rajzait veszitek át az eredeti könyvből, az első kiadásból? Már nem emlékszem, mit felelt, talán valami jogdíj-ügyekkel kapcsolatos magyarázatba fogott, én azonban hadd írjak róla is, az első illusztrátorról (na jó, Shepard bácsi után a másodikról), akinek a nevét megtanultam. Pilinszky János 1955-ben vette feleségül Márkus Annát, az Aranymadár képeinek elkészítése és házasságuk hossza nagyjából egybeesett. Néhány hónap múlva elváltak. Anna a forradalom után Németországba, majd Párizsba emigrált, újból férjhez ment, de Pilinszkyvel azért mindvégig jó barátságban maradt. Anna Mark néven ismert absztrakt konstruktivista lett, az Aranymadár stílusa alapján bizony nehéz lenne ráismerni újabb képeire. 2007-ben Mesék címmel jelent meg az általam illusztrált Pilinszky-könyv az Osirisnél, hét mese, huszonnyolc rajz. Pár évre rá oroszul is kiadták, ráadásul közös kiállításunk nyílt Dórával a Moszkvai Gyermekkönyvtárban. (Nem akármilyen helyszín: előtte tornyosul a város legnagyobb Lenin-szobra.) Az ő filmgrafikai és az én illusztrációim tették ki az anyag zömét. Az előcsarnokban folyamatosan vetítették közös animációkat, az Aranymadarat. Moszkva nagyváros, nagyon sok gyerekkel, alighanem többen látták a kiállítást, mint bármelyik magyarországi kiállításunkat, most mégis egy pesti tárlat fotóját nézegetem. Közös kiállítás volt ez is, a háttérben a Pilinszky János-sorozat képei látszanak, előttük Kass János, kezében egy pohár vörösbor. Dóra a tanítványa volt, s engem is annak tartott. Ha csak tehetne, eljött a kiállításainkra. A dátumot nem nehéz megállapítani: 2010. március vége felé járhattunk, 29-én halt meg, úgy tudjuk, utoljára a mi kiállításunk megnyitójára jött el. Koccintottunk, mielőtt Verával, a feleségével hazaindult volna. És persze viccelődünk: Jánosáldás.

Hargita utca

Pontosabban Hargita utca 9-es szám. 1928-ban döntött úgy a városi törvényhatóság, hogy utcákat nevez el a trianoni területekről. Ekkor lett Kecskeméten Lajta, Poprád, Garam, Olt, Ipoly, Szamos, Száva, Küküllő utca, illetve a mi környékünkön a Tátra utca, a Hargita utca és a Bihar utca. Új utca volt mind a három, nem volt korábban nevük. A leghosszabbat, a Tátrát 45 után József Attila utcának nevezték át (és persze a környék másik nagy útjából, a Horthy Miklósból is Ady Endre lett), de a két piciről, a kövezetlen Biharról és a Hargitáról valahogy elfelejtkeztek. A kilences számú ház az utolsó. Az 1.-ben Szabóék laknak, a 2.-ben Gellért bácsi, a 3.-ban nem tudom, a 4.-ben Cserekyeiék, az 5.-ben Lovászék

(Lacikával és Zolival szívesen játszottam, ők is velem, noha a katonatiszt apjuk nem különösebben örült ennek), a 6.-ban Garzóék, a 7.-ben Vízhányóék (Virzsi néni) és Vargáék, szemben a 8.-ban talán szintén Szabóék s egy Piri nevű lány, akivel először vizsgáltuk meg egymás pisilőjét. Két szobánk volt, a harmadikban, a dupla ajtóhoz tolt kredenc mögött lakott a főbérlő, Hausinger Pali, született feltaláló és agglegény, nappal aludt, éjszaka volt ébren, és szívesen vette, ha autószerelő műhelyre és csillagvizsgálóra egyaránt emlékeztető szobájában segíték megkeresni egy elgurult csavart.

1956. október 24-én lettem ötéves. Születésnapomra egy doboz építőkockát kaptam. Bizonyára azonnal kipróbáltam, de csak egy néhány nappal később épült palotára emlékszem, meg persze az építkezés körülményeire. Az utcáról hatalmas dörrenések hallatszottak, anyámmal a belső szobában, egy sarokba húzódva kellett feküdnünk, apám a külső szoba ablakából leste az utcát. Nagysokára, amikor elcsöndesült a fegyverropogás, és kimehettünk a fényre, készen állt a legcsodásabb építmény, amit valaha láttam. Színes tornyok, oszlopok, lépcsők tökéletes rendszere, amelyben mindegyik kockának pontos helye volt. Ma is fel tudom idézni, mit gondoltam: ha az a hosszú bujdoklás, szőnyegen kuporgás volt mindennek az ára, és az ágyúdörgés ijedelme, akkor is megérte. Azóta tudom, hogy a műalkotásoknak mindig van valami ellentételezése, nem ajándék, meg kell szenvedni értük. Aztán odakint a golyó lyuggatta házfalakban, kidőlt kapukban, beomlott tetőkben máris elméletem igazolását láttam. Szüleim fojtott, izgatott beszélgetésére nem nagyon figyeltem, talán nem is értettem volna meg, így csak jóval később tudatosult bennem a másik összetevő, a transzcendens elem. A titokzatos, a megtervezhetetlen. Apám csak akkor, csak ott válhatott művésszé, és többé már nem is játszott építőkockákkal.

A túloldali házban, az már a Bihar utca, lakott Petneházi bácsi. A gyümölcsösében egyszerre nőtt szilva, kajszli, ringló, még tán alma is, de nem különálló fákon ám, hanem ugyanazon a fán. Úgy köll ojtani, mondta. Az állami gazdaságtól is kijöttek, adná nekik az oltókést, mert a jó oltókés a titka az egészségnek. Eladta nekik, aztán a következő évben, mert nem sikerült az oltásuk, kicserélte a kés öreg pengéjét egy fényesebbre. Egy évre rá az öreg nyelet is kicserélte olyanra, ami jobban kézre áll a balkezes agronómusoknak, de úgy se éledtek meg az oltások. Mit cseréljek még ki, csippentette össze a szemét, miközben elfeketedett nyelvű rozsdás kis késével hagymát szelt a szalonna mellé, mert nemcsak ojtani, szalonnázni is lehetett vele. Hozzá vittem a nyulat búgatni. A fülénél fogva emelte be a kanhoz: no, nézzük, fölveszi-e. Ül le addig, mutatott egy színehagyott fotelre, itt ült Horthy Miklós is. Téglából volt a lába. A kisnyulak közt lett fehér is, fekete is, foltos is. Rárajzoltam mind a tízet a doboz oldalára. Fumigálták, drágállták, alkudtak a piaci népek, jön a körömfájás, ijesztgettek. Tényleg jött, két hét múlva nem volt élő állat a piacon. A nyuszik egymáshoz bújtak. Adjam a feléért, és elviszi mindet, mondta déltájban egy gazda. Vitte a dobozt is. A biciklipénz másik felét nagymama állta. Csipketerítőket horgolt megrendelésre. Amikor aput internálták, egész Kecskemét tőle akart csipkét. Egymásnak adták a kilincset az ismerősök és az ismerősök ismerősei. Nem voltam még tíz, de már tudtam, mit jelent a retorzió, az internálótábor, az amnesztia. Az ekrü, a honleány, a motring.

Az utca másik végén futott a sárga keramitos körút, Kúti-féle bolttal és a kúttal, ahonnan a vizet hordtuk. Majdnem szemben a bolttal volt a szódás, hivatalosabban a szikvízüzem, és a hangosan prüszkölő muraközi lovak körülbelül ott fordultak ki a Lugossy (ma Kápolna) utcai kettős kapun, ahol Bosznay Ági most a *Forrás* szerkesztőségi számláit töltögeti – (ugye ehhez az íráshoz is passzítasz egyet:-).

Gorcsev Iván és Katona József...

...de először Rejtő Jenő. Napra pontosan tudom, mikor ismerkedtem meg vele: 1963. október 24. volt. Azért vagyok ennyire biztos benne, mert az volt a 12. születésnapom, amelyre meghívhattam néhány barátomat a kecskeméti Czollner téri iskola 6. A osztályából, és egyikük, Benedict Ádám ajándékba hozta nekem a *Tizennégy karátos autót*, amelyet már aznap este elkezdtem olvasni. Az előzményekhez tartozik, hogy akkorra már meglehetősen olvasott fiúcskának tudhattam magam, bár esetemben az olvasást nem egészen hagyományos értelemben kellett érteni. Apám, irodalomtörténészként, akkoriban éppen a Jókai kritikai kiadásban dolgozott, előbb 56-os eredetű szilenciuma miatt feketén, később meg már legalísan. Kritikai kiadások úgy készülnek, legalábbis az a legizgalmasabb részük, hogy az ember apja és anyja ülnek egy asztal két oldalán, és fölválta olvassák föl egymásnak a kéziratok és könyvek különféle szövegvariánsait, eltéréseket keresve azokban, ezenközben az ember és nagyanyja izgatottan hallgatja a felolvasást, és egymás fülébe sugdosva kommentálja a cselekményt. A *Felfordult világ*ot, a *Mire megvénülünket*, az *Eppur si muove*t már oly sokszor meghallgattuk, hogy a könyökünkön jött ki. Ebbe a milióbe érkezett meg Rejtő Jenő, pontosabban P. Howard, mert ez a név volt a *Tizennégy karátos* cím fölé írva. Apám és anyám összenéztek, és némi fanyalgást olvastam ki a nézésükből. Úgy emlékszem, mintha a „ponyva” kifejezés is elhangzott volna, amit egyáltalán nem tudtam összekapcsolni egy papírra nyomtatott tárggyal. Fogalmam sem volt, hogy mit jelent a ponyva szó (őszintén szólva ma sincs). Tiltásról persze nem volt szó, sőt elzárkózást sem fogalmaztak meg, de az a finom idegenkedés, amit mégis kiéreztem a reakciójuktól, elegendő volt ahhoz, hogy a születésnap vendégek távoztával azonnal rávessem magam a könyvre. Aztán persze faljam a többit is, a *Piszkos Fredet*, a *Vesztetgzárt*, a *Három testőrt*. A Rejtő-könyveket aztán megbeszéltük Ádámmal, aki igazi szakértője volt minden tudományának, amit a hivatalos iskolai kánon megpróbált kirekeszteni. (Ideírok néhány hívószót, hogy ha majd egyszer írok róla, eszembe jussanak: *transzcendentális vaddisznó*, *Elba sziget partján faszállító hajó*... – őt sajnos már nem kérdezhetem meg.) Évtizedekkel később, akkor jutott eszembe apám játékosan fanyalgó arckifejezése, amikor egyik unokája, Imola olvasmányai felől érdeklődött. Épp a Harry Pottert olvasom – felelte a gyanútlan kislány. Miért nem a Buda halálát olvassa a gyerek – kerekedett el a nagypapa szeme. Híres családi szállóigévé vált a kérdés, amelyet jól kiválasztott pillanatokban nagyon hatásosan lehetett elismételni: „Mondd, te miért nem inkább a Buda halálát olvasod?”

Kecskeméten mindenki tudja, hogy a fő-Skorpió Katona József: kell-e bizonygatni, mennyire tragikus jegy? A Katonában, tudniillik a gimnáziumban áll Czélkuti Züllich Rudolf szobra, ami majdnem olyan kacskaringós utat járt be, mint sorsúzótt alkotója. 1859-ben a Nemzeti Színház előtt állt, majd Tomori Anasztáz tetétleni birtokán, onnan került Kecskemétre a Műkertbe, majd a színház és a Zrínyi közti térre, végül átcipelték a gimnázium aulájába. A sok állomás talán arra utal, hogy nem mindenütt aratott osztatlan tetszést, de ott a suliban mintha jól ellennének vele. Nem egy Thorvaldsen, de mégiscsak ez az ország első köztéri szobra.

Boldog Kor! mellyben az élet

...
*szabadon lepkedett széjjel,
napot álmodozott éjjel,
egy arasznyi volt világa,
mégis tündérvárba hága
porban húzott grádicson.*

Na jó, nem egy fülbemászó forma, amivel villogni lehet Nemes Éváék házibuli-ján, de hát Katonára is inkább a tragikus csúcsoknak kijáró szent iszonyattal szokás felnézni, hiába törik magukat a gimis tanár urak meg a *Forrás* folyóirat bölcsei. Pedig micsoda dimenzióváltás: *egy arasznyi volt világa, mégis tündérvárba hága* ... Hasonló csodákra csak nagyon tiszta forrásokban láthatunk. Hirtelenjében egy Platonnak tulajdonított kétsoros jut eszembe:

Csillagokat nézel, szép csillagom. Ég ha lehetnék, / két szemedet nézném csillagom ezreivel.

Meg egy mezőségi népdal: *Elment, elment az én párom, / világgá ment egy fűszálon.*

Nem is kell erősen behunynom a szemem, hogy lássam porban guggoló gyerekkori önmagam. Hiába tudom, hogy ugyanabba a futóhomokba sem lehet kétszer belelépni ... én azért mégiscsak arra a homokra, ugyanarra a porra rajzolgatok, grádicsokat – lépcsőfokokat –, fölfelé ... meg lefelé menőket is.

Ha kell, hát százszor újramezdjük...

*Ó ember, a hitedet ne veszítsd el, őrizd meg a lélek nagy hitét!
Ki volna nálad nagyobb, nem lehetsz vágytalan, ne tórd a szenvedést.
Ha kell, hát százszor újramezdjük, vállalva ezt a legszebb küldetést,
Mert a szabadság a legtöbb, amit adhat magának az emberiség.*

Ha az ember még nem is ember, csak tizenöt éves kamasz (mint Verne Gyula kapitánya!) könnyedén megjegyyez mindenféle verset, hogy aztán ötven év múltán se felejtse el őket. Ez a négy sor szinte pontosan megmaradt, az interneten rákeresve csak két szót kell kijavítanom. Akkor, tizenöt évesen kerültem a gimnáziumba, és hamarosan észrevettem, hogy a faliújságon irodalmi verseny zajlik, minden héten megjelent egy idézet, többnyire néhány sor egy versből, és szombatig (akkor még szombaton is jártunk iskolába) be kellett dobni a megfejtést egy

dobozba. Aztán az évvárón tán még jutalomkönyvet is kapott az, aki a legtöbbet eltalálta. Izgatottan vártam a hétfői feladványokat, amelyeket néha sikerült is megfejtenem, bár a végső győzelem alighanem másé lett, legalábbis nem emlékszem semmi díjra, holott akkoriban még számon tartottam az ilyesmit.

Köztudott volt, hogy a feladványokat az iskola könyvtárosa állítja össze, aki akkoriban kezdett újra tanítani, a „sajnálatos események” kapcsán ugyanis meg kellett vonni tőle a bizalmat, sőt az ellenforradalom (ez volt a sajnálatos események hivatalos neve) szellemi előkészítésének vádjával egy időre börtönbe is kellett zárni. A tanár úr magyart és latint tanított, de talán azért, hogy módja legyen a vezeklésre, osztályfőnökként az 1/D, vagyis az orosz tagozatosok is rábízottak. (Csak mellékesen jegyezzük meg, hogy oroszot sosem tanított, sőt nem is tudott oroszul, nota bene az ellene fölhozott vádak egyike szerint 1956 októberében azzal állt elő, hogy Lenin nyelvét ő pedig nem hajlandó tovább tanítani.)

Utánaszámolok: 1966-ban lettem a Katona 1/E osztályos gimnazistája, vagyis a kecskeméti Katona József Gimnáziumé. Izgalmas váltást hozott életembe a gimnázium, és e váltásban a pláne a koedukáció volt. Emlékszik-e még valaki, mit jelent a szó? Akkoriban mindenki tudta; az általános iskolában (a Czollner téren) csupa fiúval jártam együtt, a gimnáziumban pedig szebbnél szebb lányok ültek a padokban. Pont annyi, ahány a fiú. Naná, hogy elsőként igyekeztem megfejteni minden faliújságkvízt. Magamtól sikerült, vagy kaptam valami rávezetést, ki emlékszik már arra? Ott állt a könyvespolcunkon, vagy hevert az otthoni asztalon *A tékozló ország*, lapozgathattam kedvemre, s eljuthattam az utolsó sorokig: *Ha kell, hát százszor újrakezdjük, vállalva ezt a legszebb küldetést, / Mert a szabadság a legtöbb, amit adhat magának az emberiség.*

Aztán elmúlt egy fél évszázad, éppen ötven év, és csak most borzongok bele: a vers valamikor ősszel, a tanév elején jelent meg a gimnázium faliújságán. Október... november...? Ezerkilencszázhatvanhatban. Éppen tíz év telt el a forradalom óta, amiről senki nem beszélt az iskolában, és otthon is csak suttogva eshetett róla szó, és gyorsan másfelé kanyarodott a beszéd, ha valamelyik gyerek kíváncsiskodva közelebb jött. Már ugrom is a könyvespolchoz, de meglepve látom a dátumot, Juhász Ferenc hatalmas Dózsa-eposza nem ötvenhatra válaszol, korábbi költemény, 1954-ben jelent meg. Azt tehát, hogy „százszor újrakezdjük”, csak a könyvtáros tanár úr aktualizálta a gimnáziumi faliújságra.

1966-ban talán már kevesen emlékeztek a MUK-ra. És ha emlékeztek volna, akkor sem hozták szóba. Nem volt tanácsos megmukkanni. Márciusban Újra Kezdjük, vagyis MUK – terjedt az ötvenhatos forradalom leverése utáni jelszó. Tíz március, száz, sőt százhusz hónap telt el azóta. Tízszer, százszor, sőt százhuszszor idézhette föl a tanár úr *A tékozló ország* utolsó sorait, mielőtt a faliújságon megjelentette volna azokat. Ó, mit nem adnék, ha eszembe jutna a többi vers is. Sajnos nem jut. Az viszont igen, hogy az irodalmi fejtörő párjaként matematikai verseny is zajlott a gimnáziumi faliújságon. Az egyik feladványra emlékszem, legalábbis arra, hogy Dürer egyik nevezetes grafikájával, pontosabban a *Melankólia* című metszeten megjelenő bűvös négyzettel volt kapcsolatos. Vajon a pályázatra szerkesztettem, vagy valamikor később, vajon vezették a kezem, vagy magam ügyeskedtem ki a négyszer négy számból álló lapot, nem tudom

már. Dürer fortélyos négyzetéhez hasonlóan ezen is ugyanaz az eredmény jön ki, akár vízszintesen, akár függőlegesen, akár átlósan összegzi a számokat a tanuló. Utánaszámolok, a négy sarokmező összege, a négy, középen elhelyezkedő számé, a függőleges és vízszintes középvonallal négyfelé szelt daraboké is éppen ugyanaz lesz, sőt, aki lóugrásban ügeti végig a négyzetet, több olyan utat is találhat, amelynek a során az érintett számok összege ... Hogy mi? Tessenek kipróbálni, idemásolom.

294	632	658	372
580	450	424	502
476	554	528	398
606	320	346	684

A túzzel játszottak a katonás pedagógusok, vagy csupán képzelődöm? A tanár úrtól már nem tudom megkérdezni, két éve, 2016. március 19-én temették. A történet szempontjából ugyan mellékes, de azért ideírom: ő volt az apám.

Egy ismeretlen Weöres-vers

„Aki két évvel hatvannyolc után kezdi az egyetemet, az olyan, mintha rosszkor jött volna a világra” – ezt Umberto Eco írja a Foucault-ingában. A megállapítás hajszálpontosan érvényes rám, bár akkoriban egyáltalán nem éreztem, hogy mekkora lúzer leszek. Igaz, két év múlva is inkább csak kapiskálom majd. Hatvannyolc nyarán, azon az ominózus nyáron, amikor a nagyobb fiúk tankokba vágják magukat, hogy a táskarádiókból ömlő táncdalfesztivál dallamára (Akkor még bámultam a felnőtteket, Azt hittem, jó lesz majd, ha egyszer én is nagy leszek. Á... la la la) jobb útra térítsék a testvéri Csehszlovákiát, én úgy kábé ötvenedmagammal tarackot irtottam a Kiskunmajsa közelében fekvő kígyópusztai futóhomokon. Építőtábor, pluszpontot ér az egyetemi felvételin, ami számomra ugyebár két év múlva esedékes az ecói kronológia ódiúmával egyetemben. A tarackos napok estjeit olykor kultúrműsor színesítette, összevonva a szomszédos lánytáborral (hozzá brómos tea). Egyszer egy igazi költőt is kerítettek, Ladányi Mihálynak hívták, aki kerek perec kijelentette, hogy ő kuruc költő, kuruc verseket ír, és füttyül arra, hogy a hivatalos újságokban megjelennek-e vagy sem (de azért jobb, ha nem). Egy rövid verse annyira tetszett, hogy golyóstollal a tenyerembe írtam, és nem is mostam le, amíg meg nem tanultam kívülről: „Duna, Tisza, Dráva, Száva, mondták az iskolában, / Donkanyar, tették hozzá a háború után, / én országútjaid

eperfáiról vacsorázva / mondtam ki a neved először: hazám". Titokban én is írtam verseket, de inkább szavaltam másokét, akkoriban minden hónapban volt valahol egy szavalóverseny, ami nemcsak igazolt hiányzásnak számított, hanem még az útiköltséget is állta az iskola (vagy lehet, hogy a KISZ?). Ismertem a seregszemlék standard repertoárját: *Nem tudhatom, A Dunánál, Bartók, Nem elég*, talán csak az *Apokrif*tal és az *Ekhnaton jegyzeteivel* lógtam ki a sorból, meg persze az újonnan felfedezett Ladányival. Ahhoz a decemberi szavalóversenyhez nem kellett elutazni, kivételesen otthon rendezték, még nagy mellényű fővárosi diákok is érkeztek Kecskemétre. Meg pesti zsűrorok. Köztük a híres költő, akiről senki nem tudta, hogyan kell kiejteni a nevét: Weöres. Már egyáltalán nem emlékszem rá, mit is szavaltam (talán kötelező és szabadon választott kűr is volt, mint a tévés korszolyaversenyeken), arra emlékszem csak, hogy egy elsős lány a *Szakadsz-e már cérnát* mondta. A végén ugyanazt a jutalomkönyvet kapta ő is, a *Hold és sárkányt*, neki nagy Ő betűket rajzolt a költő, de olyanokat ám, amin nem két, hanem öt ékezet volt (a biztonság kedvéért melléjük írta: medvetalpak), nekem meg ezt a verset költötte, ott előttem, gondolkozás nélkül, tényleg „kapásból”: *István, kedves Orosz Pistám, idejegyzem versben, csak kapásból, nyersen, első lettél a listán*. Másnap ellátogatott a *Forrás szerkesztői*hez (vagy akkor még Kiskunságnak hívták?), de a suliba is bejött, a könyvtárban gyűjtötték össze az önképzőkörösöket, és beszélt a költészetről, leginkább a formáról, a ritmusról, a versek zenéjéről, aztán a szakadzemárcérnás elsőssel meg velem olvastatott fel olyan strófákat, amelyeket többféleképpen is lehetett ritmizálni. Emlékszem, hogy a *Rumba* skandalásába (*ha jön a bika... ha jön a bikák legnagyobbika*) eléggé belebonyolódtam. De a fő attrakció az *Át a vizen* volt. Azt találta ki, hogy a párbeszédés balladát ketten mondjuk Edittel (így hívták az elsőst), ő meg majd a narrátor lesz. Többször is nekifutottunk, mire végre mindhárman elégedettek lettünk az eredménnyel: „*Ha erős vagy, legény, vigyél át a vizen, mint féltett porcelánt, vigyázva szeliden...*” Úgy összemelgettünk, hogy azt is meg mertük kérdezni, hogyan kell kiejteni a nevét. Vörös, két ő-vel, aztán magától értetődően tette hozzá: éppen úgy, mint az ökör. Sok évre rá készült a *Holdasfilm*, az első közös animáció Dórával. A *Holdaskönyv* négy-sorosaiból válogattuk a verseket, és a *Vízöntő* muzsikált hozzá, Kiss Feri énekelt. Weöres a feldolgozáshoz örömmel hozzájárult, de hogy a kész filmet látta-e, nem tudom. Horváth Marival, aki akkoriban rendezte *Az éjszaka csodáit*, azt terveztük, hogy meghívjuk egy közös vetítésre a Pannóniába, de aztán elmaradt. Később, amikor *Az idő látképeit* forgattam, eszembe jutott az *Át a vizen* fiú-lány feleselése. Orbán Editet, a kecskeméti versmondó lányt (aki közben színházi rendező lett) kértem meg, hogy mondjuk együtt a film két hangra írott versbetéteit. Ő jövő időben – én meg múlt időben.